

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.пс.н. Майяна Милчева Митевска
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма Педагогическа и възрастова психология

Автор: Николай Илиев Димчев

Тема: „Връзка между агресия и привързаност в юношеска възраст“

Научен ръководител: проф. д-р Кирилка Симеонова Тагарева – Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със Заповед РД-21-844/24.04.2026 г. на Ректора на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Връзка между агресия и привързаност в юношеска възраст“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

Автор на дисертационния труд е Николай Илиев Димчев – редовен докторант към катедра „Психология“ на Педагогическия факултет при Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, с научен ръководител проф. д-р Кирилка Симеонова Тагарева.

Представеният от Николай Димчев комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет (само за докторантите зачислени до 04.05.2018 г.);

Докторантът е приложил 3 публикации.

Представеният комплект документи е пълен и съответства на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Не се констатират липсващи документи, нито несъответствия между представените материали. Представени са дисертационен труд, автореферат, автобиография, списък на пуб-

ликациите, справка за изпълнение на минималните национални изисквания и необходимите административни документи по процедурата.

Не се установява съществено припокриване на съдържанието между публикациите, което да налага редуция на броя им при оценяването. Представените публикации са тематично свързани с проблематиката на дисертационния труд и отразяват основни аспекти от проведеното изследване.

Въз основа на представената документация може да се направи извод, че са изпълнени формалните изисквания за допускане на процедурата до публична защита.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Николай Илиев Димчев е роден на 12.01.1991 г. в гр. Пловдив. Завършва бакалавърска степен по специалност „Психология“ в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ през 2017 г., а през 2019 г. придобива образователно-квалификационна степен „магистър“ по специалност „Позитивна психология“ в същия университет.

От март 2024 г. е докторант в редовна форма на обучение към катедра „Психология“ на Педагогическия факултет при Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ по докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“. Научен ръководител на докторантурата е проф. д-р Кирилка Симеонова Тагарева.

Професионалният опит на докторанта е свързан с практическата психология и работата с деца, юноши и семейства. В периода 2018–2025 г. работи като психолог в Комплекс за социални услуги за деца и семейства – Пловдив, а от 2018 г. до момента е обществен възпитател към Местната комисия за борба с противообществените прояви на малолетните и непълнолетните към район „Южен“, гр. Пловдив. От септември 2025 г. заема академичната длъжност „асистент“ в катедра „Психология“ на Педагогическия факултет при Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, където провежда семинарни занятия със студенти от бакалавърски и магистърски програми.

Биографичните данни и професионалният опит на докторанта показват последователно развитие в областта на психологията и създават добра основа за разработването на дисертационен труд, посветен на връзката между агресията и привързаността в юношеска възраст.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата на дисертационния труд е актуална както в научнотеоретичен, така и в научно-приложен аспект. През последните години се наблюдава засилен интерес към проблемите на агресивното поведение в юношеска възраст, което е свързано с нарастващата честота на прояви на насилие, междуличностни конфликти, училищна агресия и различни форми на киберагресия. Паралелно с това теорията за привързаността продължава да се развива като една от водещите концептуални рамки за обяснение на социалното, емоционалното и личностното функциониране на подрастващите.

Научната актуалност на дисертационния труд се определя от стремежа да се изследва връзката между два значими психологически конструкта – агресията и привързаността, които традиционно се разглеждат като ключови фактори за психосоциалното развитие през юношеството. Въпреки наличието на международни изследвания по проблема, в българската психологическа литература липсват достатъчно емпирични разработки, насочени към комплексното изследване на взаимовръзките между различните измерения на привързаността към родители и връстници и отделните форми на агресивно поведение.

Актуалността на изследването се засилва и от избора на съвременен теоретичен и методологичен подход, който разглежда агресията като многомерен феномен, включващ физическа агресия, вербална агресия, гняв и враждебност, както и привързаността като система от отношения към майка, баща и връстници. По този начин се създават условия за позадълбочено разбиране на психологическите механизми, които стоят в основата на агресивното поведение при подрастващите.

Научно-приложната значимост на труда произтича от възможността получените резултати да бъдат използвани в практиката на училищните психолози, педагогическите съвет-

ници, социалните работници и специалистите по психично здраве. Изводите от изследването могат да подпомогнат разработването на програми за превенция на агресивното поведение, насочени към подобряване на семейните взаимоотношения, качеството на комуникацията между родители и деца и изграждането на сигурна привързаност в периода на юношеството.

Поставените цел, задачи и хипотези са логически обосновани и съответстват на актуалните тенденции в съвременната психология на развитието и психологията на привързаността. Разработваният проблем е значим както от гледна точка на разширяването на научното знание относно детерминантите на агресивното поведение, така и по отношение на възможностите за практическо приложение на получените резултати в образователната и социалната практика.

4. Познаване на проблема

От съдържанието на дисертационния труд се установява, че докторантът познава в достатъчна степен състоянието на изследвания научен проблем. Теоретичната част е изградена върху широк кръг класически и съвременни източници, свързани с агресията, привързаността и особеностите на психичното развитие в юношеска възраст. Анализирани са основни теоретични концепции и изследователски подходи, представени в трудовете на водещи автори в областта, като са разгледани различни гледни точки относно произхода, проявленията и факторите на агресивното поведение, както и съвременните разбирания за привързаността и нейната роля в личностното развитие.

Докторантът демонстрира умения за систематизиране, обобщаване и критично осмисляне на научната литература. Литературният обзор не се ограничава до описателно представяне на съществуващи концепции, а съдържа стремеж към изграждане на логически връзки между отделните теоретични постановки и към извеждане на тяхната значимост за изследвания проблем. Особено внимание е отделено на взаимовръзките между привързаността и агресивното поведение, което създава добра теоретична основа за последващото емпирично изследване.

Прави впечатление доброто познаване на съвременните тенденции в международната научна литература и стремежът към интегриране на класически и актуални научни позиции. Теоретичният анализ е структуриран последователно и логично, като създава необходимите предпоставки за формулирането на целта, задачите, хипотезите и методологията на изследването.

В обобщение може да се приеме, че докторантът познава добре състоянието на научния проблем, умее да работи с научна литература и проявява способности за аналитично и творческо интерпретиране на използваните литературни източници.

5. Методика на изследването

Избраната методика на изследване съответства на предмета, целта и задачите на дисертационния труд и създава необходимите предпоставки за получаване на надеждни и валидни резултати. Изследователският дизайн е логически обоснован и позволява да бъдат проверени формулираните хипотези относно връзката между привързаността и агресивното поведение в юношеска възраст.

За реализиране на поставените цели докторантът използва утвърдени и широко приложими в международната психологическа практика психодиагностични инструменти – Въпросник за агресията на Бас и Пери (Buss–Perry Aggression Questionnaire – BPAQ) и Инвентар за привързаност към родители и връстници (Inventory of Parent and Peer Attachment – IPPA) на Armsden и Greenberg. Изборът на тези инструменти е адекватен на изследвания проблем, тъй като позволява измерване както на различните компоненти на агресията (физическа агресия, вербална агресия, гняв и враждебност), така и на основните измерения на привързаността (доверие, комуникация и отчуждение).

Положителна оценка заслужава и използването на разнообразни статистически методи за обработка и анализ на данните. Приложени са дескриптивен анализ, анализ на надеждността на използваните инструменти, сравнителен анализ, корелационен анализ и регресио-

нен анализ. Този методически подход позволява не само да се установят статистически значими връзки между изследваните променливи, но и да се оцени тяхната предиктивна стойност.

Размерът на извадката и организацията на емпиричното изследване са съобразени с поставените изследователски задачи. Спазени са и основните етични изисквания при провеждането на психологическите изследвания.

Въз основа на изложеното считам, че избраната методика е адекватна на изследователския замисъл и позволява постигането на поставената цел, изпълнението на изследователските задачи и получаването на обосновани научни изводи по разглеждания проблем.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е разработен в обем от 160 страници и е структуриран в съответствие с утвърдените академични изисквания за научно изследване. Композиционно включва увод, три основни глави, заключение, научни приноси, практически препоръки и библиография. Структурата е логически последователна и съответства на поставените цел, задачи и хипотези на изследването.

Първата глава е посветена на теоретичния анализ на агресията и привързаността в юношеска възраст. Авторът демонстрира умение за систематизиране на значителен по обем научен материал и за интегриране на различни теоретични подходи към разглежданата проблематика. Особено положително впечатление прави стремежът към изграждане на концептуална рамка, която свързва класическите и съвременните теории за привързаността с актуалните изследвания върху агресивното поведение. Теоретичният анализ изпълнява успешно функцията на основа за формулиране на изследователския модел и емпиричните хипотези.

Втората глава представя организацията и методиката на изследването. Методологичният апарат е подбран съобразно спецификата на изследвания проблем. Формулирани са ясно обектът, предметът, целта, задачите и хипотезите на изследването. Описани са характеристиките на изследваните лица, използваните психодиагностични инструменти и статистическите процедури за обработка на данните. Методологичната част е разработена прецизно и създава необходимите условия за надеждно емпирично проверяване на изследователските предположения.

Третата глава съдържа анализа и интерпретацията на получените резултати. Представените емпирични данни са обработени чрез съвременни статистически методи, което позволява задълбочено изследване на връзките между агресията и привързаността. Анализът е структуриран последователно, а интерпретациите са обосновани с получените статистически резултати и съотнесени към разглежданите теоретични постановки. Особена стойност има стремежът на автора не само да установи наличието на зависимости между изследваните променливи, но и да анализира тяхната посока, сила и предиктивен потенциал.

Представеният емпиричен материал може да бъде определен като достатъчен по обем и релевантен на поставените изследователски цели. Използвани са стандартизирани психодиагностични инструменти с утвърдени психометрични характеристики, което повишава надеждността на получените резултати. Приложените статистически анализи са адекватни на характера на данните и на формулираните хипотези.

Достоверността на изводите се подкрепя както от използвания инструментариум, така и от логическата последователност между теоретичната постановка, емпиричната проверка и направените заключения. Получените резултати са представени по ясен и разбираем начин чрез таблици и графични визуализации, което улеснява тяхната интерпретация и оценка.

Като цяло дисертационният труд представлява самостоятелно научно изследване по актуален психологически проблем. Той се отличава с добра теоретична обоснованост, адекватна методологична организация и коректно проведено емпирично изследване. Представените резултати могат да бъдат определени като надеждна основа за формулираните научни приноси и практическите препоръки на автора.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертационният труд съдържа ясно открити научни и научно-приложни постижения. Основният принос на разработката се състои в задълбоченото изследване на връзката между агресията и привързаността в юношеска възраст, като проблемът е разгледан през съчетаването на теоретичен, емпиричен и приложен подход.

В научно отношение трудът допринася за разширяване на разбирането за агресивното поведение при юношите, като го поставя в контекста на качеството на емоционалните връзки със значими фигури – майка, баща и връстници. Ценно постижение е диференцираният анализ на отделните компоненти на агресията – физическа агресия, вербална агресия, гняв и враждебност, както и на основните измерения на привързаността – доверие, комуникация и отчуждение. По този начин авторът не се ограничава до общо констатиране на връзка между двата конструкта, а проследява конкретните психологически механизми, чрез които дефицитите в привързаността могат да се свържат с различни форми на агресивно поведение.

Като съществен научен принос може да се посочи потвърждаването на приложимостта на теорията за привързаността в контекста на съвременна българска юношеска извадка. Получените резултати показват, че привързаността не е само съпътстващ фактор, а има предиктивна стойност по отношение на агресивното поведение. Това обогатява съществуващите научни представи за ролята на семейната и социалната среда в регулацията на поведението през юношеството.

Особено значим е изводът за диференцираното влияние на родителските фигури. В труда се откроява специфичната роля на майчината и бащината привързаност, както и значението на комуникацията, доверието и отчуждението в семейството. Този резултат има приносен характер, тъй като позволява по-прецизно разбиране на рисковите и защитните фактори, свързани с агресията при подрастващите.

Научно-приложната значимост на дисертационния труд се изразява във възможността резултатите да бъдат използвани при разработване на превантивни и интервенционни програми в училищна, консултативна и социална среда. Получените данни могат да подпомогнат работата на училищни психолози, педагогически съветници, социални работници и специалисти, работещи с деца и юноши с поведенчески затруднения. Практическите насоки са свързани с подобряване на семейната комуникация, укрепване на доверието между родители и деца, активизиране на бащината роля и насочване на юношите към конструктивни групи на връстници.

Приносен характер има и възможността резултатите от изследването да бъдат използвани като основа за бъдещи научни разработки, насочени към превенция на девиантното и агресивното поведение. Перспективите за развитие на темата могат да бъдат свързани с разширяване на извадката, включване на лонгитюдни изследвания, анализ на киберагресията и проучване на ролята на училищната среда като медиатор между семейната привързаност и поведението на юношите.

В обобщение, приносите на дисертационния труд са предимно научно-приложни, с ясно изразена емпирична основа. Те се заключават в потвърждаване и конкретизиране на значими зависимости между привързаността и агресията, получаване на нови данни за българска юношеска извадка и формулиране на практически насоки за превенция и психологическа подкрепа. Разработката има значение както за развитието на научното познание в областта на педагогическата и възрастовата психология, така и за практиката на специалистите, работещи с юноши и семейства.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

За участие в процедурата докторантът е представил 3 научни публикации, свързани тематично с проблематиката на дисертационния труд. Представените публикации отразяват основни аспекти от проведеното теоретично и емпирично изследване и са пряко свързани с темата за взаимовръзката между агресията и привързаността в юношеска възраст.

По вид публикациите могат да бъдат класифицирани както следва:

- научни статии – 2 броя;
- доклад, публикуван в сборник от научна конференция – 1 брой.

По език на публикуване:

- на български език – 3 броя.

По авторство:

- самостоятелни публикации – 3 броя.

Представените публикации са тематично свързани с дисертационния труд и съдържат резултати от проведеното изследване. Не се установява съществено припокриване между отделните публикации, което да налага редуциране на техния брой. Не са констатирани публикации, използвани в други процедури за придобиване на научни степени и академични длъжности.

Съдържанието на публикациите кореспондира с основните цели, задачи и резултати на дисертационния труд. Чрез тях докторантът е направил достойно на научната общност част от своите теоретични постановки и емпирични резултати, което е положителен показател за научна активност и последователност в разработването на изследователската проблематика.

В представените материали не се съдържат данни за цитирания на публикациите, импакт-фактор, импакт-ранг или конкретни показатели за внедряване на резултатите в практиката. Независимо от това публикациите изпълняват основната си функция да популяризират резултатите от дисертационното изследване и да осигурят публичност на получените научни резултати.

Като цяло публикационната активност на докторанта съответства на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ и адекватно представя основните резултати от дисертационния труд.

9. Лично участие на докторанта(ката)

От представените материали и съдържанието на дисертационния труд може да се направи обоснован извод, че изследването е резултат от самостоятелна научноизследователска работа на докторанта. Личното участие на Николай Илиев Димчев се откроява както при разработването на теоретичната рамка на изследването, така и при организирането и реализирането на емпиричната част на дисертационния труд.

Докторантът самостоятелно е формулирал изследователския проблем, целта, задачите и хипотезите на изследването, извършил е подбора и анализа на специализираната научна литература, както и изграждането на концептуалния модел на изследването. Личен принос се установява и при подбора на методическия инструментариум, събирането на емпиричните данни, тяхната статистическа обработка и интерпретацията на получените резултати.

Представените публикации по темата на дисертационния труд са самостоятелни, което допълнително потвърждава активното участие на докторанта в научноизследователския процес и популяризирането на получените резултати пред научната общност.

Формулираните в дисертационния труд научни и научно-приложни приноси са пряко свързани с проведеното от автора изследване и могат в значителна степен да бъдат определени като негова лична заслуга. Получените резултати са логично следствие от реализирания изследователски замисъл и отразяват собствената аналитична и интерпретативна дейност на докторанта.

Въз основа на представените материали считам, че дисертационният труд е разработен самостоятелно и че изложените резултати, изводи и приноси са предимно резултат от личната научноизследователска работа на докторанта.

10. Автореферат

Представеният автореферат е разработен в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Авторефератът е структуриран логично и съдържа основните елементи, характерни за този вид научна разработка – обща характеристика на дисертационния труд, актуалност на проблема, обект, предмет, цел, задачи и хипотези на изследването, описание на методологията, основни резултати, научни приноси и публикации по темата на дисертацията.

Съдържанието на автореферата коректно и достатъчно пълно отразява структурата и съдържанието на дисертационния труд. Представени са основните теоретични постановки, методологичният подход и най-съществените емпирични резултати. Изведени са основните научни и научно-приложни приноси, като те съответстват на изложеното в дисертационния труд и на получените резултати от проведеното изследване.

Авторефератът дава ясна представа за целите, съдържанието и резултатите на дисертационното изследване и позволява на читателя да се ориентира в неговата научна логика, методология и основни изводи. Текстът е написан в научен стил, последователно и прецизно, като успешно изпълнява предназначението си да представи в синтезиран вид най-важните аспекти на дисертационния труд.

Въз основа на направения анализ считам, че авторефератът е изготвен съгласно нормативните изисквания и адекватно отразява съдържанието, основните резултати, изводите и приносите на дисертационния труд.

11. Критични забележки и препоръки

Към дисертационния труд могат да бъдат отправени някои препоръки, насочени към бъдещото развитие на изследователската работа на автора.

1. Би било полезно в бъдещи изследвания да се разшири обхватът на изследваните лица чрез включване на по-големи и по-разнообразни извадки от различни социални и образователни среди.

2. Представлява интерес проследяването на връзката между привързаността и агресията в дългосрочен план чрез лонгитюдни изследвания, които биха позволили позадълбочен анализ на динамиката на тези феномени в процеса на развитие.

3. Получените резултати създават добра основа за разработване на практически програми за превенция на агресивното поведение и за подкрепа на позитивните взаимоотношения между родители, връстници и юноши.

4. Перспективно направление за бъдещи научни търсения е включването на допълнителни психологически фактори, като емоционална регулация, самооценка, социална подкрепа и особености на семейната среда, които биха обогатили анализа на разглежданата проблематика.

Посочените препоръки имат изцяло добронамерен характер и са насочени към разширяване на научния потенциал на проведеното изследване и бъдещата изследователска дейност на автора.

12. Лични впечатления

Имам непосредствени професионални впечатления от докторанта Николай Илиев Димчев във връзка с неговата преподавателска дейност в катедра „Психология“ на Педагогическия факултет при Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“. В качеството си на преподавател по дисциплината, по която той води семинарни упражнения, съм имала възможност да наблюдавам неговата работа със студентите, подготовката му по преподаваната материя и отношението му към учебния процес.

Впечатленията ми са изцяло положителни. Николай Димчев демонстрира отговорност, професионално отношение към преподавателската дейност и добра подготовка по проблематиката на психологията. В работата си със студентите проявява ангажираност, коректност и умение да създава благоприятна академична атмосфера, която стимулира активното участие и интереса към учебното съдържание.

Наред с преподавателската си дейност той проявява устойчив интерес към научноизследователската работа и последователност в разработването на проблематиката, предмет на

дисертационния труд. Считаю, че притежава необходимите качества за успешно развитие като университетски преподавател и изследовател в областта на психологията.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Нямам съществени критични забележки към дисертационния труд. Като препоръка за бъдеща работа бих посочила възможността резултатите от проведеното изследване да бъдат използвани при разработването на практически програми за превенция на агресивното поведение и за насърчаване на сигурната привързаност в училищна и семейна среда.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват принос към изследванията в областта на психологията на развитието и психологията на привързаността и отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантът Николай Илиев Димчев притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения в областта на професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“, като демонстрира способности за самостоятелно планиране, организиране и провеждане на научно изследване, както и за анализ и интерпретация на получените резултати.

Поради гореизложеното убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено в дисертационния труд, автореферата, публикациите и формулираните научни и научно-приложни приноси, и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Николай Илиев Димчев образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма „Педагогическа и възрастова психология“.

05.05.2026 г.

Рецензент: .....
проф. д.пс.н. Майяна Митевска